

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

6 marca 2024 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

SSN Maciej Kowalski (przewodniczący)

SSN Krzysztof Wesołowski

SSN Agnieszka Góra-Błaszczkowska (sprawozdawca)

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym 6 marca 2024 r. w Warszawie
skargi kasacyjnej B. S.

od wyroku Sądu Apelacyjnego w Krakowie

z 11 marca 2021 r., I ACa 1283/19,

w sprawie z powództwa J. S., P. S. i B. S.

przeciwko L. G.

o pozbawienie wykonalności tytułu wykonawczego,

**uchyla zaskarżony wyrok w punkcie 1 i 2 w części dotyczącej
B. S. i w tym zakresie przekazuje sprawę Sądowi Apelacyjnemu w
Krakowie do ponownego rozpoznania
i rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego.**

Agnieszka Góra-Błaszczkowska Maciej Kowalski Krzysztof Wesołowski

UZASADNIENIE

Sąd Okręgowy w Kielcach wyrokiem z 3 czerwca 2019 r. oddalił powództwo J.S., P. S. i B. S. przeciwko L. G. o pozbawienie wykonalności tytułu wykonawczego w postaci aktu notarialnego sporządzonego 27 października 2017 r.

W uzasadnieniu Sąd ten wyjaśnił, że powodowie nie uchyłili się od skutków prawnych swego oświadczenia woli w rozumieniu art. 88 § 1 k.c., więc zarzut złożenia oświadczenia pod wpływem błędu nie mógł zostać uwzględniony. Odnośnie do zarzutu, że treść aktu notarialnego odpowiada wymogom art. 777 § 1 pkt 6 k.p.c., mimo że wskazano w nim jako podstawę art. 777 § 1 pkt 5 k.p.c., Sąd Okręgowy uznał, że błędnie wskazana podstawa prawna oświadczenia o poddaniu się egzekucji nie stanowi o nieważności tej czynności prawnej jako sprzecznej z przepisami prawa.

Sąd Okręgowy ustalił, że w akcie notarialnym z 27 października 2017 r., doszło do zawarcia ugody, ustanowienia hipoteki łącznej na dwóch nieruchomościach w celu zabezpieczenia zobowiązań, wynikających z zawartej ugody, oraz do poddania się egzekucji.

W akcie tym egzekucji co do obowiązku wykonania zawartej ugody do kwoty 850 000 zł poddali się zarówno spółka jawna E., jak i powodowie: B. i J. małżonkowie S. oraz P. S.. J. S. i P. S. działali w akcie w dwojakim charakterze - jako wspólnicy spółki jawnej oraz jako osoby fizyczne - współwłaściciele nieruchomości, która stanowić miała hipoteczne zabezpieczenie zawartej przez reprezentowaną spółkę ugody. Jako podstawę prawną oświadczeń o poddaniu się egzekucji notariusz wskazała art. 777 § 1 pkt 5 k.p.c. (§ 2 pkt 4 i § 5 pkt 1 i 2 aktu notarialnego).

Wyrokiem z 11 marca 2021 r. Sąd Apelacyjny w Krakowie oddalił apelację powodów i zasądził od powodów solidarnie na rzecz pozwanego koszty postępowania.

Sąd Apelacyjny podzielił ustalenia faktyczne oraz dokonaną przez Sąd Okręgowy ocenę prawną co do braku spełnienia przesłanek pozbawienia wykonalności tytułu wykonawczego. Sąd ten zgodził się z Sądem Okręgowym, że oświadczenie woli powodów w przedmiocie poddania się egzekucji nie zostało złożone pod wpływem błędu, gdyż powodowie nie złożyli oświadczenia o uchyleniu

się od skutków prawnych swego oświadczenia woli w rozumieniu art. 88 § 1 k.c. W niniejszej sprawie powodowie nawet nie twierdzili, że doszło do złożenia takiego oświadczenia pozwanemu. Ponadto Sąd Apelacyjny uznał, że nie zasługiwał na uwzględnienie zarzut nieważności z powodu sprzeczności z bezwzględnie obowiązującymi przepisami prawa, czyli z art. 777 § 1 pkt 5 k.p.c. Zdaniem Sądu odwoławczego, Sąd Okręgowy prawidłowo doszedł do wniosku, że powodowie w akcie notarialnym prawidłowo i skutecznie poddali się egzekucji, a pomiędzy stronami istnieje stosunek prawny, z którego wynika egzekwowany obowiązek.

Zdaniem sądów obu instancji, treść złożonego przez powodów oświadczenia woli, zawartego w opisanym akcie notarialnym, odpowiada wymogom, określonym w art. 777 § 1 punkt 6 k.p.c. w powiązaniu z punktem 5 powyższego przepisu. Powódka nie była dłużnikiem osobistym pozwanego, więc w akcie notarialnym została powołana błędna podstawa prawna złożonego przez nią oświadczenia o poddaniu się egzekucji.

Skargę kasacyjną od tego wyroku wniosła powódka B. S., zaskarżając go w całości i zarzucając mu naruszenie art. 777 § 1 pkt. 5 i pkt 6 k.p.c. przez niewłaściwe zastosowanie i błędną wykładnię, skutkującą wadliwością orzeczenia. Wniosła o uchylenie orzeczenia i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania sądowi apelacyjnemu.

W odpowiedzi na skargę kasacyjną pozwany wniosł m.in. o jej oddalenie.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna zasługiwała na uwzględnienie.

Przepis art. 840 § 1 pkt 1 k.p.c. stanowi, że dłużnik może w drodze powództwa żądać pozbawienia tytułu wykonawczego wykonalności w całości lub części albo ograniczenia, jeżeli przeczy zdarzeniom, na których oparto wydanie klauzuli wykonalności, a w szczególności gdy kwestionuje istnienie obowiązku stwierdzonego tytułem egzekucyjnym niebędącym orzeczeniem sądu albo gdy kwestionuje przejście obowiązku mimo istnienia formalnego dokumentu stwierdzającego to przejście.

Z kolei art. 777 § 1 pkt 5 k.p.c. stanowi, że tytułem egzekucyjnym jest akt notarialny, w którym dłużnik poddał się egzekucji i który obejmuje obowiązek zapłaty sumy pieniężnej do wysokości w akcie wprost określonej albo oznaczonej za pomocą klauzuli waloryzacyjnej, gdy w akcie wskazano zdarzenie, od którego uzależnione jest wykonanie obowiązku, jak również termin, do którego wierzyciel może wystąpić o nadanie temu aktowi klauzuli wykonalności. Tytułem egzekucyjnym, stosownie do art. 777 § 1 pkt 6 k.p.c. jest też akt notarialny określony w pkt 4 lub 5, w którym niebędąca dłużnikiem osobistym osoba, której rzecz, wierzytelność lub prawo obciążone jest hipoteką lub zastawem, poddała się egzekucji z obciążonego przedmiotu w celu zaspokojenia wierzytelności pieniężnej przysługującej zabezpieczonemu wierzycielowi.

W wyroku z 12 czerwca 2015 r., II CSK 455/14 Sąd Najwyższy wskazał, że art. 840 § 1 pkt 1 k.p.c. umożliwia dłużnikowi ochronę przed egzekucją, prowadzoną na podstawie aktu notarialnego przez wykazanie, że tytuł wykonawczy zawiera treść nie odpowiadającą rzeczywistemu stanowi rzeczy, w tym, że obowiązek objęty poddaniem się egzekucji, z racji nieważności umowy stanowiącej źródło tego obowiązku, nie istnieje. Skuteczne zakwestionowanie obowiązku świadczenia stwierdzonego tytułem egzekucyjnym prowadzi do uwzględnienia powództwa opozycyjnego. Zaakcentowano również, że formą aktu notarialnego, pod rygorem nieważności, muszą być objęte wszystkie istotne elementy czynności prawnej, jak oświadczenie dłużnika o poddaniu się egzekucji (art. 777 § 2 k.p.c.), w tym oznaczenie stosunku prawnego, z którego wynika obowiązek egzekwowany na podstawie takiego tytułu.

W powołanym wyżej wyroku z 12 czerwca 2015 r., II CSK 455/14 Sąd Najwyższy zauważył też, że dopuszczenie przez ustawodawcę złożenia przez dłużnika oświadczenia o poddaniu się egzekucji w odrębnym akcie notarialnym (art. 777 § 2 k.p.c.) zaktualizowało zagadnienie potrzeby wskazywania w tymże oświadczeniu tytułu prawnego, z którego wynika zobowiązanie dłużnika. Tytuł ten może przy tym wynikać z różnych stosunków prawnych (z kontraktu, z deliktu, z bezpodstawnego wzbogacenia, z umowy, także ustnej). W orzecznictwie (zob. uchwała SN z 7 marca 2008 r., III CZP 155/07, OSNC z 2009 r. Nr 3, poz. 42, wyrok SN z dnia 19 marca 1975 r.) i w piśmiennictwie zgodnie wskazuje się, że tytuł prawny

zobowiązania dłużnika powinien być w akcie notarialnym określony. Powinność ta jest następstwem kwalifikowania oświadczenia o poddaniu się egzekucji jako czynności prawnej (jednostronnej). Czynność prawna dla swej skuteczności musi obejmować elementy konieczne i właściwe dla danej czynności. Minimalna treść tej czynności powinna zawierać m.in. jednoznaczne oświadczenie dłużnika, że poddaje się egzekucji dla wyegzekwowania przez oznaczonego wierzyciela oznaczonego świadczenia, wynikającego z oznaczonego stosunku prawnego łączącego tego wierzyciela ze składającym oświadczenie.

Sąd Najwyższy w omawianym wyroku z 12 czerwca 2015 r., II CSK 455/14 skonstruował, że skonstruowana w wyżej wskazany sposób treść czynności prawnej, skutkującej powstaniem tytułu egzekucyjnego, wyznacza równocześnie zakres kognicji sądu, rozpoznającego powództwo opozycyjne, a więc nie tylko co do stron postępowania egzekucyjnego i przedmiotu egzekucji, ale także co do stosunku prawnego, powołanego w tym tytule jako źródło egzekwowanego od dłużnika obowiązku. Powództwo opozycyjne pełni bowiem w takiej sytuacji funkcję postępowania rozpoznawczego, a rozpoznający je sąd działa jak sąd rozpoznający roszczenie. Wskazanie stosunku prawnego, będącego źródłem obowiązku świadczenia, jest przy tym w literaturze traktowane jako chroniące prawa dłużnika, bowiem wyłącznie od jego woli wyrażonej w oświadczeniu zależy, czy egzekucja świadczeń z danego, konkretnego stosunku prawnego, nastąpi na podstawie tak uzyskanego tytułu egzekucyjnego/wykonawczego czy też na podstawie np. orzeczenia sądu. Sąd Najwyższy dostrzegł też, że pominięcie w takim tytule egzekucyjnym stosunku prawnego, z którego wynika egzekwowany obowiązek, otworzyłoby drogę do nadużyć, umożliwiłoby bowiem wykorzystanie powstałego tytułu do egzekwowania świadczeń z innych stosunków prawnych, łączących strony, o ile w ich ramach składający oświadczenie byłby dłużnikiem, zobowiązanym do analogicznego świadczenia.

Również w uchwale SN z 17 listopada 2017 r., III CZP 55/17, wyjaśniono (powołując się m.in. na wyrok Sądu Najwyższego z 12 czerwca 2015 r., II CSK 455/14), że w celu wykreowania tytułu egzekucyjnego w rozumieniu art. 777 § 1 pkt 4-6 k.p.c. należy objąć formą aktu notarialnego wszystkie istotne dla poszczególnych kategorii tych tytułów elementy czynności, jaką jest oświadczenie dłużnika

o poddaniu się egzekucji (art. 777 § 2 k.p.c.). Jednym z takich elementów jest oznaczenie stosunku prawnego, z którego ma wynikać podlegający egzekucji obowiązek. Jednostronne oświadczenie o poddaniu się egzekucji, zawarte w akcie notarialnym, nie ma charakteru konstytutywnego, nie kreuje żadnego zobowiązania między stronami, nazywanymi w tym oświadczeniu dłużnikiem i wierzycielem. Zobowiązanie takie musi mieć zatem stosowne źródło materialnoprawne.

Zasadą przyjętą w prawie procesowym cywilnym jest, co zaakcentowano w w.w. uchwale z 17 listopada 2017 r., że do wdrożenia przeciwko określonej osobie (dłużnikowi) środków przymusu państwowego w celu zrealizowania ciążącego na niej obowiązku względem innego podmiotu (wierzyciela) może dojść dopiero po zweryfikowaniu w postępowaniu przed sądem, czy istnieje obowiązek, który miałby podlegać egzekucji i w jakim kształcie. Oświadczenie o poddaniu się egzekucji nie likwiduje ewentualnego sporu o istnienie i wysokość wierzytelności, której dotyczy, nie korzysta z atrybutów właściwych prawomocnemu orzeczeniu (art. 365 i 366 k.p.c.), czy ugodzie zawartej między stronami stosunku prawnego, na nowo określającej treść ich praw i odpowiadających im obowiązków.

Sąd Najwyższy w uchwale z 17 listopada 2017, III CZP 55/17, przyjął też, że złożenie oświadczenia o poddaniu się egzekucji sprawia, że wierzyciel zostaje wyposażony w instrument, pozwalający mu na wdrożenie procedury przymusowego zaspokojenia, w razie gdyby dłużnik nie wykonał obowiązku, co do którego poddał się egzekucji, bez konieczności uprzedniego zweryfikowania przez sąd, czy obowiązek ten rzeczywiście istnieje. Osoba składająca oświadczenie o poddaniu się egzekucji godzi się na to, że na nią zostanie przeniesiony ciężar prowadzenia postępowania, zmierzającego do rozstrzygnięcia ewentualnego sporu z osobą, którą upoważniła do prowadzenia egzekucji o istnienie i wysokość obowiązku, a dojść do takiego sporu może już po użyciu przeciwko niej środków przymusu państwowego w celu wykonania obowiązku, którego to oświadczenie dotyczyło (szerzej w uzasadnieniu wyroku Trybunału Konstytucyjnego z 26 stycznia 2005 r., P 10/04, OTK-A 2005, nr 1, poz. 7). Tego rodzaju konsekwencje złożenia oświadczenia o poddaniu się egzekucji sprawiają, że nie należy mu przypisywać tylko znaczenia materialnoprawnego (zob. uchwałę SN z 9 lutego 2005 r., III CZP 80/04, OSNC 2005, nr 12, poz. 203 i postanowienie SN z 5 marca 1999 r., I CKN 1069/98, OSNC 1999,

nr 9, poz. 160). Czynność ta jest dokonywana wprawdzie poza postępowaniem sądowym (do wszczęcia którego może nigdy nie dojść), ale ma ona wywołać przede wszystkim skutki procesowe.

Przekładając zaprezentowane stanowiska Sądu Najwyższego na stan faktyczny i prawny niniejszej sprawy należy uznać, że skoro podstawą poddania się egzekucji przez powódkę był art. 777 § 1 punkt 5 k.p.c. (a nie jego punkt 6), treść aktu notarialnego, stanowiącego podstawę tytułu egzekucyjnego, nie odzwierciedlała rzeczywistych stosunków między stronami i wskazanej podstawy materialno-prawnej poddania się egzekucji przez powódkę.

Sądy obu instancji zauważając nieprawidłowość aktu notarialnego w tym zakresie, powinny więc rozważyć pozbawienie tytułu egzekucyjnego (w postaci tego aktu) wykonalności w odniesieniu do skarżącej w zakresie, w jakim pozwala on na prowadzenie wobec niej egzekucji z innych składników majątkowych niż nieruchomości obciążona hipoteką. Poddanie się bowiem przez skarżącą egzekucji nie wykreowało własnego zobowiązania, wykraczającego poza granice jej odpowiedzialności rzeczowej. Z dotychczasowych ustaleń Sądu meriti wynika, że ustanowienie hipoteki zabezpieczającej wierzytelność pozwanego było jedyną podstawą materialno-prawną poddania się przez skarżącą egzekucji w akcie notarialnym.

Z przedstawionych względów, uznając wniesioną skargę za uzasadnioną, Sąd Najwyższy na podstawie art.398¹⁵ k.p.c. orzekł jak w sentencji.

Agnieszka Góra-Błaszczkowska Maciej Kowalski Krzysztof Wesołowski
[SOP]
[ał]